

262. *Lignyodes enucleator* (PANZER, 1798) (Coleoptera: Curculionidae)
– gatunek w ekspansji w Polsce

Lignyodes enucleator (PANZER, 1798) (Coleoptera: Curculionidae) expanding its range in Poland

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Curculionidae*, *Lignyodes enucleator*, records, Poland.

Lignyodes enucleator (PANZ.), południowoeuropejski gatunek ryjkowca żyjący na jesionie wyniosłym *Fraxinus excelsior* L., odkryty został w Polsce po raz pierwszy 20 lat temu na Wyżynie Lubelskiej (CMOLUCH i in. 1979: Ann. UMCS, 33: 405-409.). W ostatnim czasie dzięki publikacjom ŁĘTOWSKIEGO i STAŃCA (1997: Wiad. Entomol., 16: 21-28.), PETRYSZAKA i DĄBKA (1997: Wiad. Entomol., 16: 99-102.), oraz WANATA i SZYPUŁY (1998: Wiad. Entomol. 17: 85-94.) liczba jego znanych stanowisk wzrosła do sześciu, znajdujących się wyłącznie na południowo-wschodnich krańcach Polski (Żabno i Górne k. Zamościa, Hrubieszów, Jarosław, Bolestraszyce i Łuczyce k. Przemyśla). Kolejne nowe stanowiska, które podajemy niżej, leżą na Mazowszu i Dolnym Śląsku i znacznie rozszerzają krajowy zasięg tego gatunku.

- Warszawa - Ursynów, Rezerwat Skarpa Ursynowska (DC99), 16 IV 1998, 1 ex., 11 IV 1999, obserwowano setki osobników na roślinach zielnych pod jesionami, zebrano 10 exx., leg. T. MOKRZYCKI.
- Wrocław - Ołbin, ul. Chałubińskiego (XS46), 5 IV 1999, 1 ex. wędrujący po chodniku, leg. J. KANIA.
- Wrocław - Biskupin, ul. Kazimierska (XS46), 22 IV 1999, 3 exx. – na liściach jesionów, leg. J. SZYPUŁA.
- Wrocław - Szczytniki, przy Hali Ludowej (XS46), 25 IV 1999, 2 exx. – na jesionie, leg. J. SZYPUŁA.
- Wrocław - Tarnogaj, ul. Bardzka (XS46), 5 V 1999, 6 exx. – na liściach jesionów, leg. M. WANAT.
- Paniowice ad Wrocław (XS37), 3 V 1999, 1 ex. złowiony do czerpaka pod jesionami, leg. J. SZYPUŁA.
- Jenków ad Jawor (WS95), 30 IV 1999, 9 exx. – wszystkie zebrane z traw rosnących wokół przydrożnych jesionów, leg. M. WANAT.
- Jawor (WS85), 30 IV 1999, 24 exx. – zebrane jak wyżej, leg. M. WANAT.

Dotychczasowy brak tego ryjkowca w wykazach faunistycznych z Warszawy i Wrocławia – miast, których fauna badana była intensywnie od ponad 100 lat przez polskich i niemieckich koleopterologów, oraz wzrastająca szybko liczba stanowisk w Polsce, jednoznacznie wskazują na postępujące od niedawna rozszerzanie zasięgu *L. enucleator* w kierunku północnym. Na wszystkich wymienionych wyżej stanowiskach gatunek ten żyje na jesionach rosnących przy drogach – często o dużym nasileniu ruchu samochodowego, na skrajach agrobiotopów albo w parkach i zadrzewieniach śródmiejskich. Dla jego ekspansji nie stanowią więc bariery silne antropogeniczne zmiany środowiska przyrodniczego. Możliwe wręcz, że są one w tym wypadku czynnikiem sprzyjającym. Dotychczasowe stwierdzenia wskazują na jego obecność wyłącznie na stanowiskach ciepłych i suchych, w luźnych i najczęściej sztucznych zadrzewieniach. Jak dotąd brak informacji o jego występowaniu w Polsce w typowych zbiorowiskach leśnych, choć zasiedla takie na południu Czech.

Poza stwierdzonym ścisłym związkiem troficznym z *Fraxinus excelsior* niewiele wiadomo o biologii *L. enucleator*, podobnie jak i pozostałych kilku europejskich gatunków rodzaju. Biorąc pod uwagę fenologię wydaje się raczej wątpliwe, by rozwijał się on w nasionach, co stwierdzono u trzech gatunków północnoamerykańskich. Imagines *L. enucleator* wychodzą

z gleby w kwietniu do początku maja, czyli w okresie kwitnienia i rozwoju pierwszych liści jesionu, po czym znikają najpóźniej do połowy czerwca. U gatunków, których rozwój w nasionach został udokumentowany, chrząszcze pojawiają się najwcześniej w lipcu (wg danych CLARK'a (CLARK 1980, Trans. Am. Entomol. Soc., **106**: 273-326), gdy nasiona drzew są już dostatecznie rozwinięte. Możliwe więc, że u *L. enucleator* jaja składane są do innych części rośliny, np. do nasad ogonków liściowych lub kwiatostanów, gdzie wg naszych obserwacji najczęściej przebywają chrząszcze. Z drugiej strony, analogiczne różnice w fenologii, nie znajdujące jednak odbicia w odmiennych sposobach żerowania larw, spotykamy w rodzaju *Curculio* L. u gatunków rozwijających się w owocach dębów. Ponadto, zgodnie z naszymi obserwacjami, *L. enucleator* spotkać można wyłącznie na kwitnących egzemplarzach jesionu. Z pewnością larwa przechodzi przeobrażenie w glebie, co tłumaczyłoby przywiązanie tego ryjkowca do suchych stanowisk i jego brak w wilgotnych i podmokłych lasach łągowych, mimo rozpowszechnienia tam rośliny żywicielskiej.

Jarosław KANIA, Wrocław

Tomasz MOKRZYCKI, Warszawa

Jerzy SZYPUŁA, Wrocław

Marek WANAT, Wrocław

263. Nowe stanowisko *Dorcatoma substriata* HUMMEL (*Coleoptera: Anobiidae*) w Polsce oraz uwagi na temat bionomii tego gatunku

New locality of *Dorcatoma substriata* HUMMEL (*Coleoptera: Anobiidae*) in Poland and remarks on the bionomics of this species

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Anobiidae*, *Dorcatoma substriata*, new locality, bionomics, SW Poland.

Dorcatoma substriata HUMMEL, należy do najrzadziej odławianych, środkowoeuropejskich gatunków z rodzaju *Dorcatoma* HERBST. Dane odnośnie występowania tego gatunku w naszym kraju wymagają zrewidowania. Zapewne większość dotychczasowych danych należy odnieść do zbliżonych morfologicznie gatunków, *D. setosella* (MULS. et REY) i *D. minor* ZAHRADNIK. Jedyne jak do tej pory pewne stanowisko omawianego gatunku, znajduje się w okolicach Przemyśla (BOROWSKI 1999: Ann. Warsaw Agricult. Univ. – SGGW, For. and Wood Technol., **49**: 127-136.). Poniżej podano kolejne stanowisko występowania *D. substriata* wraz z uwagami na temat bionomii tego gatunku.

- Zasięki nad Nysą Łużycką (UTM: VT73); 6 VII 1998 zebrano owocnik huby *Inonotus radiatus* (SOW.: FR.) P. KARST., rosnący na przycmentarnym jaworze (*Acer pseudoplatanus* L.). Po przeniesieniu do hodowli pierwsze chrząszcze zaczęły się lęgnać po dwóch tygodniach od momentu zbioru, a ostatnie żywe chrząszcze (samiczki składające jaja) odnotowano 14 IX 1998. Ogółem, w 1998 roku wyhodowano 97 imagines *Dorcatoma substriata*. Razem z omawianym kołatką bardzo licznie lęgi się *Abdera affinis* (PAYK.) (*Col.: Melandryidae*). Jaja składane były głównie w hymenofor grzyba, rzadziej w splekania znajdujące się na wierzchu owocnika. Larwy żerują głównie w mięszu, przepoczwarzając się tuż pod skórą grzyba, w owalnym kokonie sporządzonym z kału i nadgryzionego pokarmu. Generacja jednoroczna. W 1999 roku wyhodowano z tego samego owocnika 53 okazy chrząszczy *Dorcatoma substriata* oraz obserwowano ponowne składanie jaj.

Jerzy BOROWSKI, Warszawa